

Endüstriyel Hammaddeler

ÇETİN KARAAĞAÇ
ALİ UYGUN

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Ankara
Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Ankara

ENDÜSTRİYEL HAMMADDELERİN DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ ÜRETİMİ

1975 yılında Türkiye'de madencilik sektöründe erişilen 184 milyon ton ve 13,4 milyar TL. tutarındaki üretimin miktarca %88, değerce %43'ü Endüstriyel Hammaddeler'e aittir. Ancak üretilen 161,6 milyon ton hammaddenin 5,6 milyar TL. lik değerine karşılık aynı sektörde ithal edilen 0,9 milyon ton metal dışı madene 1 milyar TL'dan fazla ödeme yapılmıştır. Bunun başlıca nedeni yapı malzemesi türünden olan hammaddelerin miktarca çok, ancak değerce az gözükmeleri, öte yandan başta fosfat olmak üzere değerli hammaddelerin ithalat yoluyla karşılanmasıdır.

Dünya nüfusunun yaklaşık %1 ini barındıran Türkiye'de madencilik sektöründeki üretimin de aynı düzeyde olması gerektiği düşünülebilir. 1975 yılında dünyadaki EHM (Endüstriyel Hammaddeler) üretimi üzerine kesin bir veri bulunamamıştır. Ancak Minerals Yearbook (1975) da verilen değerlere göre 1973 de A.B.D. de 7,4 milyar dolar tutarında EHM üretimi gerçekleşmiştir. Trendlere göre yılda minimum %5 düzeyinde artan üretimin 1975 de 8 milyar doları aşmış olması beklenebilir. Dünya üretiminde A.B.D.'nin

EHM kolunda 1/6 lik bir yaklaşık payı olduğuna göre 1975 de dünyada üretilen EHM'lerin değeri 750 milyar TL. sına ulaşmış olmalıdır. Türkiye'deki 5,6 milyar TL. lik üretimin bu durumda dünyadaki payı %0.75 dolayındadır.

Minerals Yearbook (1975)'e göre yılda %14 artışla 1972 de 2,9 milyar TL. na ulaşan dünya EHM ihracatı bu trendi koruduysa 1975 de 4 milyar dolara ulaşmış olmalıdır. Aynı yılda Türkiye'nin yaptığı 754 milyon TL.'lik ihracatın dünyadaki payı %1.25 düzeyindedir. Üretime oranla ihracat payının daha yüksek oluşu yüksek miktarlarda ihraç olunan manyezit ve bor tuzlarına dayanmaktadır.

Endüstriyel Hammaddelerin her birinde Türkiye ve dünyadaki üretimi karşılaştırabilmek amacıyla aşağıdaki çizelge hazırlanmıştır. Burada Türkiye üretimi 1977 yılı programının yer aldığı 11 Aralık 1976 tarihli Resmî Gazete'ye dayandırılmıştır. 1975 yılı dünya üretimleri Minerals Yearbook (1975)de yer alan 1973 yılı değerlerine 2 yıl için yaklaşık %10 üretim artışı verilerek hesaplanmıştır. Bulunamayan değerler (b) ile gösterilmiş, IV. Beş Yıllık Plan Metal Dışı Madenler ÖİK Raporu (1977) dan aktarılan sayılar ise parantez içinde verilmiştir.

Hammadde	Türkiye ür. (1000 t)	Dünya ür.	Pay (%)	Düşünceler
Alçıtaşı	752	74.000	% 1	
Alüminyum cev.	349	75.000	0.5	
Alünit (şap)	5	b	b	
Asbest	22	5.000	0.4	16 bin ton ithalat
Barit	19	5.000	0.4	35 bin ton ihracat, 1976 ür. 100 bin ton
Bentonit	43	5.000	0.9	10 bin ton ihracat
Bor tuzları	(976)	2.500	39	391 bin ton ihracat
Çimento hammadde.	3.917	b	b	
Diyatomit	8	1.800	0.4	
Dolomit	360	b	b	
Feldspat	30	3.000	1	
Florit	(2)	5.000	0.4	2 bin ton ithalat
Fosfat	Yok	115.000	Yok	907 bin ton ithalat, 1976 da 50 bin ton ür,
Grafit	Yok	4.000	Yok	700 ton ithalat
Kaolen	50	18.000	0.3	5 bin ton ithalat
Kil (Refr+Ser.)	160	b	b	
Kireçtaşı	14.680	b	b	
Kum, çakıl v.s.	71.640	b	b	
Kuvars	6	b	b	
Kuvars, döküm kumu	298	b	b	2 bin ton ihracat
Kuvarsit	130	b	b	
Kükürt (saf)	25	(51.400)	% 0.05	(650 ton ithalat)
Manyezit	457	10.100	4.5	78 bin ton ihracat
Mermer+oniks	842 Milyon TL.		(0.4)	19 milyon TL. ihracat
Mika	Yok	280	Yok	
Perlit	20	2.200	0.9	17 bin ton ihracat 1977 de 30 bin ton K ₂ O eşdeğeri ithalat tahmini
Postas tuzu	Yok	26.000	Yok	
Sepiolit (Lületaşı pipo adet)	360	b	b	92 bin ihracat
Schieferton	21	b	b	
Sodyum sülfat	81	1.700	4.8	3 bin ton ihracat, dünya üretimi kesin değil
Sölestit	3	110	2.7	
Tabii soda (trona)	Yok	4.400	Yok	74 bin ton ithalat
Talk, steatit	30	6.200	0.05	
Trás (pomza)	100	17.000	0.6	
Tuğla, kiremit toprakları	14.950	b	b	
Tuz	679	170.000	0.4	
Vermikülit	Yok	600	Yok	
Wollastonit	5	b	b	
Yapı taşı (m ³)	52.800	b	b	
Zımpara	120	b	b	60 bin ton ihracat

Çizelge: Türkiye ve dünya Endüstriyel Hammadde üretiminin karşılaştırılması

Çizelgeden de görüldüğü gibi Türkiye yalnız Bor tuzları, manyezit, sodyum sülfat ve sölestit de ortalama payının üzerine çıkmış, alçıtaşı, bentonit, feldspat ve perlit te gerekli orana ulaşmıştır. Öte yandan EHM üretimindeki miktarın da daha çok yapı malzemesi türünden kaynaklandığı ortadadır. 162 milyon tonluk üretimde bu tür hammaddelerin payı %90 dolayındadır.

Endüstriyel hammadde'lerin üretimi konusunda Türkiye'yi bir de başka bir açıdan, nüfus ve ekonomik yönden bir benzeri olarak kabul edilebilecek İspanya ile karşılaştırmak istiyoruz. Industrial Minerals (Nisan 1977) de bu ülkenin 1974 yılına ait EHM üretimi verilmiştir. İki ülkenin jeolojik yapısı, bundan kaynaklanan hammadde potansiyeli kuşkusuz ki aynı olmamakla birlikte aşağıda verilecek sayılar yine de karşılaştırılabilecek niteliktedir.

Görüldüğü kadarıyla bu tür bir karşılaştırmada da Türkiye'de EHM üretiminin gereken düzeyde gerçekleşmediği açık olarak belirmektedir. Bu yetersizliğin nedenleri ileride Endüstriyel Hammaddeler teker teker ele alındığında açıklığa kavuşturulabilecektir.

DEĞİNİLEN BELGELER

Industrial Minerals, Nisan 1976, Nr. 103; The industrial minerals of Spain, s. 15-51. Londra.
Metal Dışı Madenler, IV. Beş Yıllık Plan, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1977.

Hammadde	İspanya 1974 üretimi (1000 t)	Türkiye 1975 üretimine oranı
Alçıtaşı	4.500	% 600
Boksit	8	% 2
Bentonit	76	230
Diyatomit	27	335
Dolomit	2.665	740
Feldspat	72	240
Kaolen	349	700
Kireçtaşı	72.400	490
Manyezit	117	25
Sölestit	9	300
Tuz	2.250	330

Minerals Yearbook 1973, 1975, Volume I, Metals, Minerals and Fuels, Washington.

T.C. Resmî Gazete, 11 Aralık 1976, Sayı: 15786, Ankara.